

Marko Kolić, mag. hist.
Udruga Podplješivički graničari Zagreb
Sveti Duh 26
10000 Zagreb
okramcilok@gmail.com

Stručni rad
Primljeno: 05.09.2021.
Prihvaćeno: 10.10.2021.

POPIS LIKE I KRBAVE 1712. GODINE: NEKE DEMOGRAFSKE KARAKTERISTIKE TADAŠNJEG STANOVNIŠTVA NA PRIMJERIMA MOGOROVIĆA I PAZARIŠTA

Popis Like i Krbave iz 1712. nezaobilazan je izvor za proučavanje ličkog kraja iz perspektive historijske demografije. Rad je podijeljen na dva osnovna dijela. U prvom dijelu ukratko su prikazani najvažniji događaji koji su bitnije utjecali na demografsku situaciju Like i Krbave krajem 17. i početkom 18. stoljeća. U drugom dijelu analiziran je popis Like i Krbave te su napravljene kratke analize dvaju ličkih mjesta, Mogorovića i Pazarišta. Uz rad je priloženo nekoliko tablica i grafova.

Ključne riječi: Lika, Mogorović, Pazarište, historijska demografija, 18. stoljeće

Uvod

Karl Kaser¹ napravio je veliki iskorak otkrićem popisa stanovništva Like i Krbave iz 1712/1714. u rasvjetljavanju demografske situacije na tome djelu hrvatskih povijesnih zemalja. Taj je popis dao važne podatke za razumijevanje demografske situacije na području Like i Krbave na samom početku 18. stoljeća. Kaser ga je podrobno obradio u disertaciji, a u suradnji sa znanstvenicima iz Hrvatske popis je doživio i svoje hrvatsko izdanje 2003. godine.

O Vojnoj su krajini u historiografiji do danas pisali brojni autori, poput Drage Roksandića, Alexandra Buczynskog, Nataše Štefanec, Željka Holjevca, Milana Kruheka i drugih. Međutim, podrobnije demografske analize stanovništva Like i Krbave su izostale. Demografskom poznavanju toga područja najviše su pridonijeli, kako to ističu Vladimir Stipetić i Nenad Vekarić, već spomenuti Roksandić i Buczynski.² Osim njih, treba istaknuti i Stjepana Pavičića, koji je dao detaljan prikaz o seobama i naseljima.³ Važan događaj je bio i već spomenuto otkriće Karla Kasera i njegovi radovi koji su nastali na temelju toga.⁴ Uz njih treba spomenuti i autore, poput Marka Šarića, koji je objavio rad o etnijama na prostoru Like i Krbave i time dodatno proširio spoznaje o toj, do sada još uvijek slabije istraženoj temi.⁵

Ovaj rad u osnovi je napravljen na temelju popisa Like i Krbave. U prvom dijelu rada dan je historiografski prikaz situacije na prostoru Like i Krbave krajem 17. i

¹ Karl Kaser (1954. – 2022.) austrijski je povjesničar - usmjerenje historijska antropologija. Bio je profesor na Sveučilištu u Grazu, Austrija. Aktivno govori hrvatski jezik. Povijest i slavistiku studirao je na Građačkome sveučilištu (1974. – 1980.). Doktorirao je 1980. godine s disertacijom *Politika srpskih političkih skupina i stranaka u Bosni i Hercegovini (1903. – 1914.)*. Za hrvatsku povijest značajan je jer je napisao nekoliko knjiga (*Slobodan seljak i vojnik*, I i II, 1997.; *Popis Like i Krbave 1712. godine: obitelj, zemljišni posjed i etničnost u jugozapadnoj Hrvatskoj*, 2003.

² STIPETIĆ, VEKARIĆ, *Povijesna demografija Hrvatske*, 156.

³ Stjepan Pavičić, *Seobe i naselja Like*

⁴ Kaser se osim ličko-krbavskim temama bavio i proučavanjem obiteljskih struktura i svakodnevlja na Balkanu. Vidi više: „Kaser, Karl“, Katalog Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu. Pristup ostvaren 25.11.2020. URL:http://katalog.nsk.hr/F/NN1AMEINP5A5QRA2U3IQDL351FNSKHSCHLEL82JQTKPDLVVKF7-22031?func=find-acc&acc_sequence=001332511

⁵ Šarić je objavio više različitih radova na temu Like. Neki od njih su: Marko Šarić, „Predmoderne etnije u Lici i Krbavi prema popisu iz 1712/1714.“, u: *Identitet Like: korijeni i razvitak*, Knjiga I, ur. Željko Holjevac (Zagreb: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar; Gospić: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Područni centar, 2009): 326-383; Marko Šarić, *Zapadna Hrvatska: prilozi za bibliografiju* (Zagreb: Prosvjeta, 2003); Marko Šarić, „Osmanski korijeni Gospića: nahija Novi u XVI. i XVII. stoljeću“, u: *Povijesni prilozi* 31 (2012), br. 42: 215-248. Pristup ostvaren 21.11.2020. URL: <https://hrcak.srce.hr/84883>

početkom 18. stoljeća. U drugom dijelu prikazane su neke demografske karakteristike stanovništva tadašnje Like i Krbave, primjerice vjerska, nacionalna i obiteljska strukturu. Pri tome je napravljena detaljnija analiza dvaju ličkih naselja iz toga vremena, Mogorovića i Pazarišta. Uz rad je priloženo nekoliko grafikona te tri tablice koje donose prikaz prosječne veličine zemljišta po nacionalnostima izražena u jutrima i popise stanovništva u Mogoroviću i Pazarištu.

Cilj ovog rada je pokazati može li se na temelju objavljene literature i izvora doći do nekih novih zaključaka. Osim toga, želi se odgovoriti i na pitanja poput: Kakva je bila struktura stanovnika u Mogoroviću i Pazarištu? Može li se reći da je društveni status imao utjecaja na posjedovne mogućnosti? Postoji li imovinska razlika između pripadnika pojedinih vjera/naroda?

Završetak velikih ratova i početak obnove

Posljednji veliki osmanski napad na Beč dogodio se 1683. na čelu s Karom Mustafašom pašom. Napad je završio velikim neuspjehom osmanske vojske i potaknuo formiranje Svete lige, na čelu s Habsburškom Monarhijom, Mletačkom Republikom i Poljskom. Ovaj je put suradnja između kršćanskih zemalja bila uspješna budući da je osvojen velik dio zemalja koje su se do tada nalazile pod kontrolom Osmanskog Carstva. Ovaj rat, poznatiji i kao Veliki rat za oslobođenje, imao je važnu ulogu za hrvatske povijesne zemlje. Oslobođeni su Slavonija, Lika i Krbava. U ratu su se istakli i pojedinci poput, fra Luke Ibrišimovića u Slavoniji ili popa Marka Mesića u Lici.⁶ Ključne bitke na ličko-krbavskom području odvale su se do 1685, s iznimkom 1689., kada je zauzeta Udbina, središte osmanske vlasti na tome području.⁷ Uz već spomenutog Mesića, važnu ulogu u ratu na prostoru Like i Krbave imao je i karlovački general Johann Joseph Herberstein. Rat je bio okončan 1699. mirom u Srijemskim Karlovcima, kojim je prostor Slavonije, Banovine, Krbave i Like došao pod vlast Habsburške Monarhije.

Iako je rat okončan 1699., s uvođenjem nove vlasti na osvojenom teritoriju krenulo se i ranije. Pobjede kršćanskih snaga kod hrvatskog su plemstva pobudile nade u povratak osvojenih prostor u sastav Trojedne Kraljevine. O tome je pisao i Pavao Ritter Vitezović u *Croatia rediviva* 1700. Međutim, do toga na kraju nije došlo. Jedini ustupak koji je Leopold I. napravio hrvatskim staležima bilo je prepuštanje

⁶ *Povijest Hrvata od kraja 15. stoljeća do kraja Prvog svjetskog rata*, gl. ur. Mirko Valentić, Lovorka Čoralić (Zagreb: Školska Knjiga, 2005): 143-148.

⁷ Željko Holjevac, Nenad Močanin, *Hrvatsko-slavonska vojna krajina i Hrvati pod vlašću Osmanskog Carstva u Ranome novom vijeku* (Zagreb: Leykam international, 2007): 24.

područja Banovine 1703. godine.⁸ Ostali su prostori nekadašnjeg Kraljevstva Hrvatske, Slavonije i Dalmacije ostali u sastavu Vojne krajine.

Budući da je prostor Like i Krbave do 1685. bio većim djelom oslobođen, Dvorska komora je početkom 1690-ih krenula u intenzivnu organizaciju toga područja. Potaknut time, Hrvatski je sabor 1691. inicirao osnivanje Ličko-krbavske županije imenovanjem Petra Richiarda za velikog župana i Vitezovića za podžupana. Međutim, ideja ipak nije zaživjela budući da je Dvorska komora imala drugačije planove. Po uspostavi kontrole nad Likom i Krbavom Dvorska je komora 1692. za 80.000 florena prodala taj prostor Adolfu Sinzendorfu,⁹ no taj je potez ubrzo naišao na veliki otpor lokalnog stanovništva i vojnih vlasti zbog čega je cijela stvar bila zaustavljena. Slično će biti i prilikom drugih pokušaja Komore da nad prostorom Like i Krbave uspostavi civilnu vlast. Primjerice, 1694. Komora je imenovala grofa Antona Coroninija velikim kapetanom Like i Krbave s ciljem da učvrsti civilnu vlast.¹⁰ Međutim, to je na kraju propalo Coroninijevim opozivom 1700. godine. Iste su se godine predstavnici Dvorskog ratnog vijeća i Dvorske komore sastali kako bi osmislili novi model uređenja vlasti na tome prostoru. Kako bi se uspostavila ravnoteža između civilnih i vojnih vlasti, bilo je određeno da se jedan dio Like stavi pod civilnu vlast komore. Drugi, granični dio trebao je ostati pod vlašću vojske.¹¹

Ubrzo se pokazalo kako to rješenje neće dati željene rezultate. Stanovništvo se u suradnji s vojnim vlastima oštro usprotivilo bilo kakvom jačanju civilne vlasti na tome prostoru. Osim toga, plemstvo koje je obnašalo unosna vojna zanimanja nije htjelo izgubiti takav oblik prihoda, dok seljaci nisu htjeli doći pod feudalnu vlast. Nezadovoljstvo je na kraju rezultiralo popuštanjem komorskih vlasti i potpunom inkorporacijom toga prostora pod upravu Karlovačkog generalata.¹² U konačnici je uspostavljen Lički distrikt s 12 kapetanija i četiri porkulabije.

Stanovništvo do 1712.

Veliki rat za oslobođenje doveo je do značajnih demografskih promjena. Za vrijeme osmanske vlasti na prostoru Like naselilo se muslimansko stanovništvo, a jedan dio katoličkog stanovništva prešao je na islam. Kada je postalo jasno da će osmanske

⁸ *Povijest Hrvata od kraja 15. stoljeća do kraja Prvog svjetskog rata*: 274.

⁹ HOLJEVAC, MOAČANIN, *Hrvatsko-slavonska vojna krajina i Hrvati pod vlašću Osmanskog Carstva u ranome novom vijeku*, 26.

¹⁰ Isto.

¹¹ KASER, *Slobodan seljak i vojnik: rana krajiška društva (1545-1745)*, 165.

¹² Isto, 167.

vlasti izgubiti taj prostor, velik se dio muslimanskog stanovništva počeo povlačiti za vojskom. Po završetku rata muslimani su ostali u još samo sedam sela, Perušiću, Novom, Širokoj Kuli, Budaku, Bilaju, Ribniku i Buniću.¹³ Osim toga, došlo je do migracija vlašskog i bunjevačkog stanovništva.

Vlasi su i prije rata naseljavali granične prostore između Habsburške Monarhije i Osmanskog Carstva. Na prostor hrvatskih povijesnih zemalja dolaze u 16. stoljeću. Osobito važan događaj za povijest Vlaha u Hrvatskoj bili su Vlaški statuti iz 1630., kada su dobili i posebne povlastice. Za vrijeme rata jedan dio Vlaha naselio se i na prostoru Like. Uz Vlahe u to se doba naseljavaju i Bunjevci, koji se pretežno naseljavaju na području Smiljana i okolice. U Smiljan su došli s prostora Dalmacije i gornjeg toka Kupe.¹⁴ Bunjevci su načinom života bili slični Vlasima, no za razliku od njih bili su katolici. To će u konačnici biti važan faktor za njihovu inkorporaciju u hrvatsku etničku zajednicu.

Uz muslimane, Vlahe – pravoslavce i Bunjevce – katolike na prostoru Like živjelo je i katoličko – hrvatsko stanovništvo. Ne čudi stoga da je stanovništvo tog prostor senjski biskup Martin Brajković u svojem pismu 1702. nazvao *Peterostrukim narodom*. Brajković je uz navedene pridodao još i Gorane kao zasebnu narodnu skupinu.¹⁵ Već je iz ovog jasno kako je nezahvalno govoriti o nacionalnim karakteristikama svakog od pojedinih naroda. Međutim, može se govoriti o postojanju određenih razlika koje su u konačnici dovele do oblikovanja nacionalnog identiteta u kasnijim razdobljima. Marko Šarić navodi kako se na prostoru Like i Krbave mogu upotrijebiti tri modela etničke klasifikacije. Prvi je model prema konfesiji, drugi je prema sociokulturnom nasljeđu, a treći se model zasniva na tradicijskom nasljeđu.¹⁶ Svi ovi modeli mogu pomoći u lakšem razumijevanju etničkog sastava toga prostora koji se spletom povijesnih okolnosti našao na razmeđu dvaju svjetova, što je utjecalo na stvaranje njihovih specifičnih obilježja.

Nastanak popisa Like i Krbave iz 1712.

Popis Like i Krbave iz 1712., odnosno 1713. i 1714. nastao je radom povjerenstva koje je sastavilo Dvorsko vojno povjerenstvo. Na čelu povjerenstva bili su lički

¹³ Isto, 171.

¹⁴ Isto, 172.

¹⁵ HOLJEVAC, MOAČANIN, *Hrvatsko-slavonska vojna krajina i Hrvati pod vlašću Osmanskog Carstva u ranome novom vijeku*, 54.

¹⁶ Marko Šarić, „Predmoderne etnije u Lici i Krbavi prema popisu 1712/14.“, u: *Identitet Like: korijeni i razvitak*, 1. knjiga, ur. Željko Holjevac, 340.

veliki kapetan grof Raimund von Attemis i povjerenik J. F. Edler zu Lebenegg.¹⁷ Popisom je bilo obuhvaćeno 38 sela i 26.503 osobe. No, treba reći kako su Smiljan, Brušane i Oštarije naknadno popisani 1713. godine. Povjerenstvo je svoj rad zaključilo 1714. godine. Trenutačno dostupno gradivo upućuje na to kako su popisi rađeni za šire područje od Like i Krbave, no oni su tijekom povijesti škartirani i nisu ostali sačuvani.

Ovaj je popis vrlo važan za razumijevanje demografske situacije na prostoru Like i Krbave početkom 18. stoljeća. Nastao je u trenutku stabilizacije demografske slike na tome prostoru. Naime, velike demografske promjene započete 1685. početkom 18. stoljeća su se stabilizirale. Muslimansko stanovništvo je većim djelom iselilo, a na njihovo je mjesto došlo novo stanovništvo. Intenzitet tih promjena do 1712. već je oslabio, a ovaj je popis to zabilježio. Nakon toga, stanovništvo je prvenstveno raslo zahvaljujući vrlo visokoj rodnosti. Kaser navodi kako je u razdoblju od 1712. do 1746. godišnji prirast bio 242,2 osobe.¹⁸ U nastavku rada bit će više riječi o strukturi stanovništva popisano 1712.

Stanovništvo i etnička pripadnost

Stanovništvo je u popisu podijeljeno na četiri osnovne skupine: Novokršćane¹⁹, Hrvate, Vlahe i Bunjevce. Prvo pitanje koje se nameće jest kakva je bila njihova etnička struktura? Najviše je bilo Vlaha, oni su činili 74% ukupne populacije, a nakon toga su Hrvati s 14% i Bunjevci s 10%. Najmanje je bilo Novokršćana koji su činili 2% ukupne populacije, a bilo ih je najviše u Perušiću.²⁰

Novokršćani su u većem broju ostali smo u Perušiću i Kaluđerovcu. Tamo su ukupno zabilježene 33 novokršćanske obitelji. Međutim, u odnosu na 56 hrvatskih, osam bunjevačkih i 15 vlaških obitelji, oni su činili samo manji dio ukupne populacije ta dva naselja. U ostalim selima ih je bilo znatno manje. Iznimka su jedino Novi i Divoselo, gdje je zabilježeno osam obitelji. Zatečena situacija bila je rezultat dvaju osnovnih procesa koji su se na tome području dogodili. Prvi proces je već spomenuto iseljavanje muslimanskog stanovništva, a drugi proces je bio pokrštavanje. Po odlasku Osmanlija na prostoru Like i Krbave oblikovao se arhiđakon pod upravom senjske biskupije. Prvi arhiđakon bio je pop Marko Mesić, koji je značajno

¹⁷ *Popis Like i Krbave 1712*, ur. Karl Kaser, Johannes Grandits, Siegfried Gruber, 14.

¹⁸ *Isto*: 177.

¹⁹ Muslimani, odnosno oni koji su se odlučili pokrstiti i nastaviti živjeti na prostoru Like i Krbave. Termin preuzet iz: *Popis Like i Krbave 1712*, ur. Kaser, Grandits, Gruber

²⁰ Vidi Graf 1.

pomogao u kristijanizaciji toga prostora. Uz Mesića su se u misionarskoj aktivnosti istaknuli i kapucini.²¹ Stjepan Pavičić navodi kako su neki od potomaka Novokršćana na prostoru Perušića ostali sve do danas, a nose sljedeća prezimena: Alešković, Bašić, Ćutić, Hećimović, Jurišić, Kasumović, Turić i Zalović.²²

Treba reći kako na prostoru obuhvaćenom popisom prevladava etnoreligijska struktura naseljenosti.²³ Odnosno, u većini naselja stanovništvo je pripadalo jednoj religiji, što se manifestiralo i kroz pripadnost istoj etniji. U Perušiću i Kaluđerovcu su zabilježene sve tri etničke zajednice. Pazarište je jedino selo u kojemu su naseljeni isključivo Bunjevci. Osim toga, Bunjevci su većinu činili i u Lovincu. Podlapac je bio jedino selo u kojemu su isključivo bili naseljeni Hrvati, dok su većinu činili u još sedam naselja. U ostalim selima živjelo je većinski vlaško stanovništvo.²⁴

Struktura obitelji i zemljišni odnosi

Proučavanje strukture obitelji u historiografiji se populariziralo u drugoj polovini 20. stoljeća. S vremenom je historiografija razvila različite modele kojima se nastojalo razumjeti strukturu obitelji u europskoj prošlosti.²⁵ Jedan od modela je i Hajnalova linija koju su razvili John Hajnal i Peter Laslett. Središnja ideja ovog modela jest da je na istoku Europe prevladavao oblik složene obitelji s ranom ženidbom, dok je na zapadu prevladavala jednostavna obitelj s kasnijom ženidbom. I uistinu, većina je istraživanja pokazala kako su na prostoru Hrvatske u 18. stoljeću prevladavale složene obitelji.²⁶ Međutim, i tu postoje razlike.

Kao što su se razlikovale po vjerskom i tradicijskom ključu, etničke zajednice na prostoru Like i Krbave imale su i različite obiteljske strukture. Robert Skenderović navodi kako su istraživanja pokazala da je prosjek članova bunjevačkih i vlaških obitelji iznosio 15, dok su hrvatske obitelji imale oko 10 članova.²⁷ Međutim, zanimljivo je primijetiti kako Kaser iznosi drugačije podatke. On je došao do prosjeka od 11,2 člana, s time da su hrvatske obitelji u prosjeku imale oko 7 članova, dok su vlaške obitelji imale 11-12 članova.²⁸ Također, Kaser navodi kako nisu sve obitelji bile složene. Kaser je istraživanjem utvrdio kako se one češće pojavljuju kod Bunjevaca i Vlaha, dok su kod Hrvata rjeđe. Osim toga, Kaser smatra kako većina doseljenika nije došla kao složena obitelj, već su se te strukture počele formirati kada su se nastanili na nekom prostoru. Bezemljaši su bili posebna kategorija koja je neovisno o etničkoj pripadnosti oblikovala male obitelji s prosjekom od 6,2 člana.²⁹

²⁸ *Popis Like i Krbave 1712*, ur. Kaser, Grandits, Gruber, 23-25.

²⁹ Isto: 28.

Uz analizu strukture obitelji iz popisa se mogu proučavati i zemljišni odnosi. Iako su Novokršćani sačinjavali gotovo zanemariv broj u ukupnoj strukturi stanovništva, oni su u naseljima u kojima su se nalazili imali 30% ukupnih zemljišnih površina.³⁰ Za pretpostaviti je kako je glavni razlog tome što su se oni održali na tome prostoru te samim time sačuvali i zemljišne posjede koje su do tada imali. Novokršćani su u prosjeku po stanovniku imali oko 0,86 jutara zemlje, što je u odnosu na mnoga druga sela bilo dosta.³¹

Doseljenici su, ovisno o mogućnostima, zemlju zauzimali na tri temeljna načina – nasilnim zauzimanjem, kupovinom te dodjeljivanjem od strane vlasti.³² Na veličinu zemljišnog posjeda prvenstveno su utjecali kvaliteta tla i intenzitet naseljavanja. Prostor koji je imao lošiju zemlju pružao je manje mogućnosti, a prenapučenost je dovodila do pojave bezemljaštva. Ne čudi stoga da su već 1715. zabilježena iseljavanja u Slavoniju, Srijem i Baranju jer se neke obitelji nisu mogle prehraniti.³³

Popisana Zemlja y Puskari u Mogoroviću i Pazarištu

U ovome će se dijelu rada detaljnije analizirati dva mikroprimjera. Prvi je Mogorović, u kojemu je prevladavalo vlaško stanovništvo. Drugi je primjer Pazarište, u kojemu je prevladavalo hrvatsko stanovništvo.

Popisana Zemlja y Puskari u Mogoroviću

Mogorović se danas naziva Mogorić i nalazi se u sastavu grada Gospića. Nekoć je to bilo zasebno naselje u kojemu je, prema popisu iz 1712., živjelo 67 obitelji. Zanimljivo je primijetiti kako je broj članova obitelji u prosjeku iznosio 5,53, što odudara od prosjeka za vlaške obitelji. U selu su uz seljake živjeli i paroh, porkulab³⁴ i knez. U odnosu na ostale, sva trojica su imala veću količinu zemlje. Porkulab Stipan Korich imao je 334 štrika³⁵, knez Bogdan Radakouich imao je 340 štrikova zemlje, a paroh Radiuoi Radakouich imao je 300 štrikova. Međutim, veličina zemlje i funkcija nisu nužno značili i veći broj članova obitelji. U izvoru je navedeno kako su porkulab i knez imali obitelj od osam članova, dok je svećenikova obitelj imala pet članova. No i među „običnim“ pukom bilo je ljudi koji su imali veću količinu zemlje. Primjerice, Dragich Radakouich je imao čak 370 štrikova zemlje, dok je Milanko Radakouich imao 320.³⁶

Tri najzastupljenija prezimena koja se pojavljuju u Mogoroviću su Radakovich (8), Margaretich (7) i Korich (6). Česta pojava istih prezimena, kao što je ovdje slu-

³⁶ Vidi Tablica 2.

čaj, upućuje na složene obitelji.³⁷ Ovaj popis otkriva još jedan detalj. Izvjesna Paula Poliancha nositeljica je obitelji koja se sastoji od dva člana, sina Mikule, u dobi od 13 godina i malene kćeri. Osim toga, ona je katolkinja koja je bila udana za pravoslavca, pokojnog Baru. Osim što je žena nositeljica obitelji, taj je podatak zanimljiv jer upućuje i na postojanje miješanih brakova.

Uz obitelji sa zemljom u Mogoroviću su živjele i dvije bezzemljaške obitelji. Na čelu prve, tročlane obitelji, bio je Janko Kouchar. Na čelu druge obitelji bio je Todor Stijin, koji je imao samo kćer. Uz njih je dan i detaljniji opis na temelju kojega se može saznati odakle su došli. Za Janka Kouchara je navedeno kako je *dosalie iz kotora i ime let 12*. To može upućivati na zaključak da je početkom 18. stoljeća doselio s prostora Kotara u sjevernoj Dalmaciji.³⁸ Za Todora Stijina navedeno je *stary Vlah od Pochetka*. Taj je termin iznimka koja se u izvoru pojavljuje u još devet primjera. Kaser smatra kako termin stari Vlah označava Srbe koji su na taj prostor došli prilikom njihove velike seobe 1690.³⁹

Popisana Zemlia y Puskari u Pazarištu⁴⁰

Pazarište se tijekom povijesti podijelilo na Donje i Gornje, no Gornje je tijekom vremena depopularizirano. Donje Pazarište danas se nalazi u sastavu grada Gospića. Prema popisu iz 1712., u Pazarištu je živjelo 125 obitelji. U selu su uz seljake živjeli porkulab, sudac i pop Jurai Smolchik.⁴¹ Prosječna veličina obitelji slična je kao i u Mogoroviću, 5,3. Međutim, iz prosjeka su se značajno iskakale dvije obitelji. Na čelu prve obitelji bio je Luka Rukavina, čija je obitelj imala 22 člana, dok je obitelj Antona Balenouicha imala čak 23 člana. To upućuje i na postojanje seljačkih zadruga.

U odnosu na Mogorović, gdje je prosjek štrikova po glavi stanovnika iznosio 116, u Pazarištu je to 76. Za razliku od Mogorovića gdje su nositelji crkveno-upravnih funkcija spadali među najveće zemljoposjednike, to u Pazarištu nije slučaj. Naime, svećenik je u svojem vlasništvu imao 70 štrikova, dok je sudac Martin Butoracz imao 110 štrikova odnosno porkulab Millos Starcheuich 168 štrikova. To je u odnosu na 256 štrikova, koliko je imao Medo Tecklanovich, značajno manje.

U popisu je istaknuta i jedna žena na čelu obitelji. Radi se o Lauri Sikich, za koju je navedeno kako je imala 50 štrikova, a obitelj joj se sastojala od četiri člana. Laura

³⁷ *Popis Like i Krbave 1712*, ur. Kaser, Grandits, Gruber: 28.

³⁸ ŠARIĆ, „Predmoderne etnije u Lici i Krbavi prema popisu 1712/14.“: 358.

³⁹ *Popis Like i Krbave 1712*, ur. Kaser, Grandits, Gruber: 21.

⁴⁰ Za sve izneseno u nastavku ovog poglavlja vidi Tablica 3.

⁴¹ U Donjem Pazarištu se i danas nalazi crkva sv. Jakova izgrađena 1700. Za pretpostaviti je kako je navedeni župnik u njoj služio. Vidi više u: Bogović, *Lika i njezina Crkva u prošlosti i sadašnjosti*: 66-67.

je imala 40 godina u vrijeme popisa, a uz nju su navedeni još i otac Maty (Matija?) i male djevojčice. Može se pretpostaviti da je ona kao i Paula Poliancha ostala udovica.

Za razliku od Mogorovića, u Pazarištu je bilo znatno više bezemljaša. Ukupno je navedeno 26 obitelji. Međutim, o njima nema detaljnijih podataka. Većinom se radi o jednostavnim obiteljima, s iznimkom Gerge Hernetina, čija je obitelj imala 23 člana. Navedeno je kako je Hernetina obitelj kupila zemlju od Martina Butorca, no nije navedeno kolika je bila kupljena zemlja. Osim toga, pitanje je jesu li oni uopće zadržali tu zemlju s obzirom na to da su navedeni pod bezemljaše.

Zaključak

U ovome radu analizirani su pojedini segmenti iz popisa Like i Krbave. Analizom je utvrđeno kako su sve četiri etničke zajednice na prostoru Like i Krbave u pravilu imale male zemljišne posjede. Prosjek količine zemlje po glavi stanovnika u većini sela nije prelazio preko jednog jutra. To upućuje na skromne mogućnosti razvoja poljoprivredne proizvodnje. Uz velike obitelji i nedostatak urbanih sredina može se zaključiti kako je stanovništvo bilo podložno pojavama gladi, a standard života bio je nizak.

Analizom je utvrđeno i kako su prevladavala monokonfesionalna sela, odnosno religija je imala važno mjesto u identifikaciji njezinih pripadnika i bila je jedan od elemenata oblikovanja etničkog identiteta. Međutim, na primjeru Mogorovića je vidljivo kako su postojali i miješani brakovi. Takvo što ne treba iznenaditi i upućuje na postojanje kontakata između pripadnika različitih sela.

Istraživanjem Mogorovića i Pazarišta može se iščitati postojanje svojevrzne seoske elite. U nju spadaju crkveni, državni i vojni dužnosnici. U slučaju ova dva primjera, u oba su sela živjeli crkveni predstavnici. U Mogoroviću je to bio paroh, a u Pazarištu svećenik. Osim toga, postoje i funkcije porkulaba, suca i kneza. Osim njih u selu žive i ljudi koji imaju veće zemljišne cjeline u odnosu na druge. Iako je teško samo na temelju popisa tvrditi da su bili imućniji od ostatka seljana, može se pretpostaviti kako su svakako bili više rangirani na društvenoj ljestvici od onih koji su imali manje zemlje.

Bibliografija

Izvor

Popis Like i Krbave 1712. Ur. Karl Kaser, Johannes Grandits, Siegfried Gruber. Zagreb: Srpsko kulturno društvo Prosvjeta, 2003.

Literatura

Bogović, Mile. *Lika i njezina Crkva u prošlosti i sadašnjosti.* Gospić: Državni arhiv u Gospiću, 2014.

Holjevac, Željko; Nenad Moačanin. *Hrvatsko-slavonska vojna krajina i Hrvati pod vlašću Osmanskog Carstva u ranome novom vijeku.* Zagreb: Leykam international, 2007.

Holjevac, Željko. „Zapadna Hrvatska, Gorski Kotar, Lika, Krbava i Primorje“. U: *U potrazi za mirom i blagostanjem*, ur. Lovorka Čoralić. Zagreb: Matica hrvatska, 2013: 301-320.

Kaser, Karl. *Slobodan seljak i vojnik: rana krajiška društva (1545-1745).* Zagreb: Naprijed, 1997.

Pavičić, Stjepan. *Seobe i naselja Like.* Gospić: Državni arhiv u Gospiću, 2010.

Povijest Hrvata od kraja 15. stoljeća do kraja Prvog svjetskog rata. Gl. ur. Mirko Valentić, Lovorka Čoralić. Zagreb: Školska Knjiga, 2005.

Stipetić, Vladimir; Nenad Vekarić. *Povijesna demografija Hrvatske.* Zagreb, Dubrovnik: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zavod za povijesne znanosti u Dubrovniku, 2004.

Skenderović, Robert. „Opće značajke demografskih gibanja“. U: *U potrazi za mirom i blagostanjem.* Ur. Lovorka Čoralić. Zagreb: Matica hrvatska, 2013: 53-68.

Šarić, Marko. „Predmoderne etnije u Lici i Krbavi prema popisu iz 1712/1714.“. U: *Identitet Like: korijeni i razvitak, Knjiga I.* Ur. Željko Holjevac. Zagreb, Gospić: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar; Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Područni centar Gospić, 2009: 326-383.

Web stranice

<http://www.enciklopedija.hr>

Prilozi

Tablica 1. Prosječna veličina zemljišta po nacionalnostima izražena u jutrima

Prosječna veličina zemljišta po nacionalnostima			
	Broj stanovnika	Jutra po stanovniku	Nacionalnost
Bilaj	106	0,42	Hrvati
Brušane	130	0,93	Hrvati
Bruvno	658	0,62	Vlasi
Budak	258	0,71	Hrvati
Bunić	1276	0,64	Vlasi
Divoselo	591	0,32	Vlasi
Gračac	1651	0,54	Vlasi
Jošane	589	0,78	Vlasi
Kaluđerovac	163	0,4	Hrvati
Komić	347	0,34	Vlasi
Korenica	1691	0,9	Vlasi
Lovinac	1417	0,47	Bunjevci
Mazin	495	0,59	Vlasi
Medak	1160	1,2	Vlasi
Mekinjar	632	0,54	Vlasi
Mogorović	715	0,51	Vlasi
Mušaluk	136	0,7	Hrvati
Mutilići	497	0,62	Vlasi
Novi	462	0,61	Hrvati
Ostrovica	408	0,35	Vlasi
Pazarište	1047	0,33	Bunjevci
Pećane	142	1,4	Vlasi
Perušić	961	0,86	Novomuslimani
Pisač	602	0,59	Vlasi
Ploča	527	1,1	Vlasi
Podlapac	409	0,28	Hrvati
Popina	1212	0,39	Vlasi
Počitelj	504	0,88	Vlasi

Raduč	775	0,93	Vlasi
Ribnik	202	0,89	Hrvati
Široka Kula	668	0,91	Vlasi
Smiljan	1153	1,33	Bunjevci
Srednja Gora	431	0,37	Vlasi
Udbina	527	0,64	Hrvati
Visuč	611	0,52	Vlasi
Vrebac	746	0,83	Vlasi
Zvonigrad	1292	0,39	Vlasi

Tablica 2. Popisana Zemlja y Puskari u Mogorichiu

Ime	Prezime	Dužnost	Broj članova obitelji	Zemljišni posjed (štrikovi)	Bilješke
Stipan	Korich	Porkulab	8	334	
Bogdan	Radakouich	Knez	8	340	
Jouan	Ferkich		10	139	
Milin	Zoden		4	127	
Stanisau	Guoich		5	58	
Vuk	Koricha		5	87	
Jouan	Korich		3	87	
Stanoie	Radakouich		10	320	
Vochich	Illijch		12	79	
Radashin	Illich		14	79	
Nicola	Millanouich		3	107	
Vlaisau	Stoisalieuich		3	35	
Nicola	Cankouich		5	170	
Saua	Lazich		8	100	
Vukobrat	Margaretich		4	170	
Vukouoi	Margaretich		4	107	
Vukman	Margaretich		4	65	
Raduan	Margaretich		2	46	
Juan	Cankouich		10	160	

Simo	Margaretich		5	86	
Millin	Margaretich		7	86	
Stanisau	Margaretich		3	73	
Boroie	Verlinich		4	106	
Radan	Krauich		2	107	
Koio	Jastich		3	107	
Radota	Borkouich		4	86	
Juan	Borkouich		3	66	
Radota	Radakouich		12	310	
Filip	Radakouich		7	130	
Radosau	Matkouich		10	170	
Radiuoi	Vuchkouicz	Zastaunik	5	97	
Dragich	Radakouich		5	370	
Nicola	Kernaich		8	95	
Vujashin	Koricza		3	53	
Radoj	Bassarich		5	75	
Vuchko	Basarich		3	80	
Nouak	Basarich		3	47	
Milanko	Radakouich		10	320	
Milosau	Kuduzouich		2	86	
Jouan	Bobanuich		5	100	
Nicola	Zaklanouicz		4	100	
Radonia	Banieglau		14	150	Žensko?
Milosau	Bassarich		5	170	
Vukoman	Korich		3	220	
Stanisa	Teorich		4	107	
Vukosau	Diakonich		4	92	
Vuleta	Miloieulich		10	56	
Petar	Diakouicz		10	107	
Juan	Diakouicz		10	160	
Janko	Miloieulich		3	25	
Radoicza	Radakouich		6	55	
Milouan	Liubichih		10	97	
Jouan	Liubichih		4	87	

II. Demografske teme i dileme

Todor	Diakonicz		5	75	
Toma	Kuaijch		4	42	
Maroie	Koricha		4	110	
Ostoia	Koricha		4	90	
Dragosau	Tepsich		1	40	
Vukosau	Milkouich		5	70	
Veselin	Korich		4	65	
Paula	Poliancha	udovica Bare Pokoi	2	30	Kršćanka
Marko	Cankouich		1	30	
Ognan	Bolieuerkouicz		3	50	
Janko	Radakouich		3	61	
Tomo	Teorichia		6	85	
Radiuoi	Radakouich	Pravoslavni svećenik	5	300	
Jouan	Guosdenouicz			32	
			5,53	115,91	prosjek
Bezempljaši					
Janko	Kouchar		3		Doselio iz Kotora prije 12 godina
Todor	Stijn		1		Stari Vlah od Pochetka

Tablica 3. Popisana Zemlia y Puskari u Pazarischih

Ime	Prezime	Dužnost	Broj članova obitelji	Zemljišni posjed (štrikovi)	
Jurai	Smolchik	Pop	2	70	Plouan Pazariski Gdin
Millos	Starcheuich	Porkulab	5	168	
Luka	Rukavina		22	296	
Mede	Tecklanovich		3	256	
Martin	Butoracz	Sudacz	4	110	
Juan	Bacit		6	113	
Nicola	Rukavina		4	66	
Jure	Gabrich		5	52	
Mate	Ticak		6	28	
Juan	Starzeuich		3	89	
Nicola	Liubicz		6	97	
Petar	Zupan		5	90	
Marko	Abramouicz		4	27	
Jakou	Basiceuich		6	112	
Matesa	Gobcheuich		3	45	
Gergo	Gobcheuich		5	45	
Vid	Gobcheuich		4	45	
Franko	Blessich		4	18	
Tomo	Blessich		6	45	
Marko	Balanouich		6	75	
Juan	Kuchan		4	120	
Nicola	Millinkouich		4	125	
Juan	Millinkouich		5	125	
Juras	Duich		10	57	
Petar	Suknaich		13	152	
Mate	Magdich		7	100	
Anton	Balenouich		23	236	

II. Demografske teme i dileme

Gergo	Ziukouich		3	23	
Gergo	Jerbich		3	23	
Jure	Filkouicz		5	44	
Nicola	Balenuicz		6	45	
Marko	Stoiaouich		4	45	
Petar	Mikes		4	45	
Jakou	Snarich		13	64	
Juan	Butorach		5	72	
Jure	Lutich		12	140	
Marko	Butoracz		6	31	
Miho	Pauletich		4	100	
Jure	Fomach		5	22	
Marko	Vlakouicz		5	45	
Andriach	Fuksich		2	75	
Rade	Suknaich		3	50	
Martin	Sikich		4	60	
Loure	Sikich		4	50	Žena
Stipan	Duich		4	64	
Nicola	Duich		9	128	
Juan	Kerbauach		4	54	
Paue	Pauletich		4	40	
Juan	Pauletich		4	40	
Blas	Illych		3	21	
Luka	Marinach		4	44	
Marko	Starcheuich		6	95	
Vichko	Leuar		13	103	
Millos	Butoracz		3	90	
Mate	Bachich		6	132	
Juan	Vuckouich		3	87	
Stipan	Kerpotch		3	87	
Stipan	Smolchich		5	45	
Mate	Ruzich		6	45	
Marko	Zupan		5	145	
Mato	Jouanouich		10	118	

Martin	Kerpan		3	90	
Petar	Hodak		5	57	
Maty	Kalyan		5	57	
Andrij	Voinich		4	45	
Paual	Starcheuich		6	196	
Nicola	Lulich		10	205	
Juan	Smolchich		5	66	
Paue	Pechina		3	23	
Mihat	Brusich		4	39	
Martin	Duich		8	77	
Maty	Hodak		5	45	
Juan	Simich		3	23	
Petar	Muhar		2	23	
Luka	Kalajeuich		5	47	
Vuchen	Smolchih		1	46	
Mate	Komadina		3	40	
Mate	Pauletich		7	58	
Juan	Duich		5	88	
Stipan	Herhor		6	45	
Marko	Voinich		4	90	
Nicola	Kermpotich		2	135	
Nicola	Starceuich		4	90	
Stipan	Lulich		5	45	
Vuce	Biskupoich		9	133	
Grubisa	Meletich				Nema podataka.
Marko	Kuppchih		3	134	
Nicola	Jurchih		3	23	
Stisan	Jurchih		4	15	
Matesa	Jurchih		5	45	
Duam	Milinkouich		3	80	
Nicola	Milinkouich		3	38	
Frane	Vlahouich		4	38	
Miho	Vlahouich		5	22	

Janko	Hudunuich		3	22	
Vid	Pechinich		6	75	
Mate	Balenuicz		6	95	
Mate	Rogich		2	45	
Jure	Muhar		2	45	
Ilia	Tomich		7	90	
			5,30	76,40	prosjeak
Bezempljaši					
Stipan	Buitkouich		3		
Juan	Dragsich		5		
Jura	Lenar		2		
Simun	Marinchiz		2		
Javna	Jarnichich		2		
Ferenach	Potahar		4		
Petar	Brencik		2		
Nicola	Zagar		1		
Blas	Zagar		2		
Matiach	Malinar		1		
Gergo	Hernatin		23		
Anton	Juasouich		1		
Mate	Vidulin		5		
Petar	Stimach		8		
Frane	Cekich		2		
Juan	Franich		4		
Paul	Kerpanouich		2		
Mate	Malieuach		4		
Stepan	Naglich		4		
Gerga	Gerbach		1		
Stipan	Kocian		1		
Mate	Golich		3		
Petar	Radetich		4		
Gergo	Busia		3		
Jura	Stauffin		6		
Juan	Marincich		4		